

2. Мальчевська К. П., Гладунко І. Й. Матеріали по біології струмкової форелі Прикарпаття // Вісн. Львівськ. ордену Леніна держ. ун-ту ім. Івана Франка. Серія біол. – [Львів]: Вид-во Львівськ. ун-ту, 1967. – Вип. 3. – С. 24–28.
3. Мовчан Ю. В. Форель ручьева – форель струмкова *Salmo trutta* m. fario Linnaeus // Редкие и исчезающие растения и животные Украины (справ.). – К.: Наук. думка, 1988. – С. 146–147.
4. Мовчан Ю. В. Риби України (визн.-довідн.). – К., 2011. – 444 с.
5. «Оновлений підхід річок». Посібник по спорудженню перепадів. – Банилів-Підгірний, 2000. – 15 с.
6. Павлов П. Й. Личинкохордові (асцидії, апендикулярії), безчерепні (головохордові), хребетні (круглороті, хрящові риби, кісткові риби – осетрові, оселедцеві, анчоусові, лососеві, харіусові, щукові, умброві). – К.: Наук. думка, 1980. – 351 с. (Фауна України. – Т. 8. Риби. Вип. 1).
7. Скільський І. В., Ташук М. В., Мелешук Л. І., Орлецький В. Є. Іхтіофауна буковинської частини басейну р. Черемош: сучасний стан, раритетні види // Наук. зап. Буков. т-ва природодосл. – Чернівці: Друкарт, 2011. – Т. 1, вип. 1–2. – С. 61–82.
8. Старик З. С. Сезонні особливості живлення струмкової форелі в р. Серет // Тези допов. міжвуз. ювіл. наук. конф., присвяч. 25-річчю возз'єдн. Північної Буковини з Українською РСР (21–25 вересня 1965 року). – Чернівці, 1965. – С. 221–222.
9. Татаринів К. А. Фауна неогеновых и антропогенных позвоночных Подолии и Прикарпатья, ее история и современное состояние. Дис. ... докт. биол. наук. – Львов, 1969. – Ч. 1–2. – 514 с., [прил.]; Ч. 3. – 438 с.
10. Татаринів К. А. Фауна хребетних заходу України (екологія, значення, охорона). – Львів: Вид-во Львівськ. ун-ту, 1973. – 259 с., вкл.
11. Турянин І. І. Риби карпатських водойм. – Ужгород: Карпати, 1982. – 144 с.
12. Шнаревич І. Д. Рыбы Советской Буковины // Животный мир Советской Буковины. – Черновцы: ЧГУ, 1959. – С. 206–263. (Тр. экспед. по компл. изуч. Карпат и Прикарпатья (серия биол. наук). – Т. VII).
13. Шнаревич І. Д. Биологические основы освоения и воспроизводства рыбных ресурсов рек Украинских Карпат. Дис. ... докт. биол. наук. – Черновцы, 1968. – 539 с.
14. Шнаревич І. Д., Старик З. С. К вопросу о темпе роста ручьева форели в Карпатах // Тезисы докл. XX научн. сессии (секция биол. наук) / Чернов. госуд. ун-т. – Черновцы, 1964. – С. 80–83.
15. Шнаревич І. Д., Шилина Л. М. Матеріали з екології форелі і перспективи розвитку форелівництва в ріках Чернівецької області // Пр. експед. по компл. вивч. Карпат і Прикарпаття (серія біол.). – [Львів]: Вид-во Львівськ. ун-ту, 1956. – Т. II. – С. 145–155.
16. Шнаревич І. Д., Шилина Л. М., Иванчик Г. С. Материалы по искусственному разведению ручьева форели на Буковине // Тезисы докл. XIII отчетн. научн. сессии проф.-препод. состава (Черновцы, февраль 1957 г.) / Чернов. госуд. ун-т. – Черновцы, 1957. – С. 100–102.
17. Щербуха А. Я. Риби наших водойм. – К.: Рад. шк., 1981. – 176 с.

Л. О. Мандзюк

Національний природний парк «Дністровський каньйон», УКРАЇНА
Lesia.Mandziuk@gmail.com

СОЗОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ФЛОРИ БОТАНІЧНОГО ЗАКАЗНИКА ЗАГАЛЬНОДЕРЖАВНОГО ЗНАЧЕННЯ «ЖИЖАВСЬКИЙ» (НАЦІОНАЛЬНИЙ ПРИРОДНИЙ ПАРК «ДНІСТРОВСЬКИЙ КАНЬЙОН», ТЕРНОПІЛЬСЬКА ОБЛАСТЬ, УКРАЇНА)

Жижавський ботанічний заказник створено в 1974 р., а згодом, у 1992 р. йому надано статус об'єкта природно-заповідного фонду загальнодержавного значення. Заказник розташований на лівому схилі р. Дністер у межах лісового урочища «Жижжава» поблизу с. Зелений Гай Заліщицького району Тернопільської області. Територія знаходиться в підпорядкуванні Заліщицького аграрного коледжу ім. Є. Храпливого. Із 2010 р. входить до складу національного природного парку «Дністровський каньйон» без вилучення в землекористувачів.

Верхня частина заказника врита дубово-грабовим лісом *Querceto (roboris)-Carpinetum (betuli)*, віком понад 50 років, з домішкою клена гостролистого (*Acer platanoides* L.), ясена звичайного (*Fraxinus excelsior* L.), липи серцелистої (*Tilia cordata* Mill.) та ін. У верхній частині схилу трапляються угруповання скельнодубових лісів (*Querceta petraeae*). По мірі опускання донизу ліс рідшає і переходить на стрімких стінках Дністра в зарості чагарників. На схилах фрагментарно розташовані степові ділянки та виходи скель (червоних девонських пісковиків).

Флору Жижавського заказника детально описано у праці польського вченого Вацлава Гаєвського «Szczałki flory pierwotnej w jarze Dniestru» [4].

У праці «Las i step na zachodnim Podolu» В. Шафер наводить опис унікальної для Західного Поділля ділянки скельнодубового лісу, зазначаючи: «...в одному тільки випадку (а саме в Жижаві) виступає в північній експозиції. Цей ліс є едафічно обумовлений і нерозривно пов'язаний з виходами пісковиків; внаслідок чого це єдиний ацидофільний тип лісу на Поділлі» [5].

Нижче наведено перелік раритетних видів рослин ботанічного заказника загальнодержавного значення «Жижавський».

Aurinia saxatilis (L.) Desv. – зростає в середній частині схилу до р. Дністер, на скелях. Регіонально рідкісний [1].

Aconitum pseudantora Blocki ex Pacz. Є гербарні зразки 1985 р. збору в гербарії Інституту екології Карпат НАН України (LWKS) – узлісся Жижавського лісу зі сторони каньйону. Занесений до Червоної книги України [3].

A. eulophum Reichenb. – вказаний у картці первинного обліку Жижавського заказника. Регіонально рідкісний [1].

Asplenium trichomanes L. – зростає на північних заліснених схилах. Наводиться в картці первинного обліку об'єкта ПЗФ та в описах В. Гаєвського [4]. Регіонально рідкісний [1].

A. ruta-muraria L. – зростає на північних заліснених схилах. Наводиться в картці первинного обліку об'єкта ПЗФ та в описах В. Гаєвського [4]. Регіонально рідкісний [1].

Sorbus torminalis (L.) Crantz – часто трапляється в нижньому деревному ярусі. Зазначено про зростання в Жижавському заказнику [4; 5]. Наявні збори виду в гербарії НПП «Дністровський каньйон». Занесений до Червоної книги України [3].

Vaccinium vitis-idaea L. – наводиться в описі В. Шафера [5] та праці В. Гаєвського [4] проте більш сучасних даних немає. Регіонально рідкісний [1].

Cerasus fruticosa Pall. – зростає на лучно-степових ділянках над скелями, в частині урочища під назвою «Опуд», у середній частині схилу р. Дністер. Регіонально рідкісний [1].

Daphne mesereum L. – рідко трапляється в підліску у верхній частині схилу. Наводиться в картці первинного обліку та літературі [4]. Є збори в гербарії Інституту екології Карпат (LWKS) з Жижавського заказника. Регіонально рідкісний вид [1].

Actea spicata L. – рідко, у верхній пологій частині лісу. Регіонально рідкісний вид [1].

Muscari botryoides (L.) Mill. – вказано зростання в Жижавському заказнику «в середині лісу на оселищі безсумнівно первинному» [4]. Занесений до Червоної книги України [3].

Dianthus andrzejowskianus (Zaral.) – наводиться в літературі [4; 5] та картці первинного обліку об'єкта ПЗФ. Регіонально рідкісний [1].

Adonis vernalis L. – за літературними даними [4] зростає на лучно-степових ділянках. Занесений до Червоної книги України [3].

Chamaecytisus podolicus (Blocki) Klaskova – наводиться в картці первинного обліку об'єкта ПЗФ та в описах В. Гаєвського [4]. Занесений до Червоної книги України [3].

Melitis sarmatica Klok. – рідко, у верхній частині схилу. Наводиться в картці первинного обліку та літературі [4]. Регіонально рідкісний вид [1].

Staphylea pinnata L. – часто в підліску. Наводиться в картці первинного обліку та літературі [4]. Є збори в гербарії Інституту екології Карпат (LWKS). Занесений до Червоної книги України [3].

Stipa capillata L. – наводиться в картці первинного обліку та літературі [4]. Занесений до Червоної книги України [3].

Convallaria majalis L. – часто у верхній частині схилу та пологій частині лісу. У літературних джерелах вказано зростання виду в заказнику [4; 5]. Регіонально рідкісний [1].

Leopoldia teruiflora (Tausch) Heldr. – вказано про зростання виду в Жижавському заказнику у праці В. Гаєвського [4]. Регіонально рідкісний [1].

Phyllitis scolopendrium (L.) Newm. – зростає в середній частині схилу біля джерел та під скелями. Наводиться для Жижави в публікації В. Гаєвського [4]. Регіонально рідкісний вид [1].

Lilium martagon L. – спорадично у верхній частині схилу та пологій частині лісу. Наводиться в літературі [4] та картці первинного обліку об'єкта ПЗФ. Є збори в гербарії Інституту екології Карпат (LWKS). Занесений до Червоної книги України [3].

Amygdalus nana L. – у картці первинного обліку Жижавського заказника вказано зростання виду на скелях.

Minuartia thyraica Klok. – у картці первинного обліку заказника наведено зростання виду на скелях. Регіонально рідкісний [1].

Carex humilis Leys – наводиться в літературі [4] та картці первинного обліку об'єкта ПЗФ. Регіонально рідкісний вид [1].

Iris graminea L. – зростає в частині урочища Жолуб Жижавського заказника в середній частині схилу біля виходу скель. Наводиться в картці первинного обліку об'єкта ПЗФ. Регіонально рідкісний вид [1].

I. hungarica Waldst. et Kit. – зростає в частині урочища Жолуб Жижавського заказника в середній частині схилу біля виходу скель. Наводиться в картці первинного обліку об'єкта ПЗФ.

Galanthus nivalis L. – часто на лісових ділянках заказника. Є збори в гербарії НПП «Дністровський каньйон». Наводиться в картці первинного обліку об'єкта ПЗФ. Занесений до Червоної книги України [3].

Lycopodium clavatum L. – вказано зростання виду в Жижаві у працях В. Гаєвського [4] та В. Шафера [5].

Hedera helix L. – часто на лісових ділянках заказника. Регіонально рідкісний вид [1].

Scopolia carniolica Jacq. – наводиться в картці первинного обліку об'єкта ПЗФ. Вид занесений до Червоної книги України [3].

Pulsatilla grandis Wenderoth – зростає в урочищі Жолуб Жижавського заказника. Наводиться в картці первинного обліку об'єкта ПЗФ та літературі [4]. Занесений до Червоної книги України [3].

P. nigricans Stork – над виходами скель у середній частині схилу. Вказано зростання виду в Жижавському заказнику в картці первинного обліку об'єкта ПЗФ та літературі [4]. Занесений до Червоної книги України [3].

Spiraea polonica Blocki – зростає над виходами скель у середній частині схилу р. Дністер західної частини заказника. У «Флорі УРСР» [2] вказано зростання виду: Заліщицький р-н Зелений Гай (Блоцький) (зразки у гербарії Львівського державного університету). Саме в Жижавському заказнику даний вид був описаний вперше. Наводиться для Жижави у праці В. Гаєвського [4]. Є збори в гербарії НПП «Дністровський каньйон». Занесений до Червоної книги України [3].

Poa versicolor Bess. – зростає на лучно-степових ділянках. Наведений у картці первинного обліку заказника. Регіонально рідкісний вид [1].

Allium montanum F. W. Schmidt – зростає над виходами скель у середній частині схилу р. Дністер. Наведений у картці первинного обліку заказника. Регіонально рідкісний вид [1].

A. pervestitum Klok. – у праці В. Гаєвського [4] для Жижавського заказника наводиться «*Allium rotundum*» без уточнення автора, можливо, мається на увазі саме *A. pervestitum*; згадці приділяється особлива увага, є позначка місця зростання на карті. Це питання потребує додаткового вивчення. Занесений до Червоної книги України [3].

A. podolicum Blocki ex Racib. – зростає над виходами скель у середній частині схилу р. Дністер. Наводиться в картці первинного обліку об'єкта ПЗФ та в описах В. Гаєвського [4]. Регіонально рідкісний вид [1].

Vaccinium vitis-idaea L. – зростає в Жижавському заказнику в урочищі Стежка Сходи, наводиться в описі В. Шафера [5] та праці В. Гаєвського [4]. Є збори в гербарії НПП «Дністровський каньйон». Вид не занесений до переліку рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів рослин на території Тернопільської області, хоча є реліктовим, а його локалітет в Жижавському заказнику є унікальним для регіону.

Scutellaria verna Bess. – наводиться в картці первинного обліку об'єкта ПЗФ. Занесений до Червоної книги України [3].

Dictamnus albus L. – рідко, на відкритих ділянках у верхній частині схилу. Наводиться в літературі [4] та картці первинного обліку об'єкта ПЗФ. Є збори в гербарії Інституту екології Карпат (LWKS). Занесений до Червоної книги України [3].

Таким чином, у складі раритетного компонента флори ботанічного заказника загальнодержавного значення «Жижавський» налічується 15 видів рослин, занесених до Червоної книги

України [3], 24 види рослин уключено до переліку рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів рослин на території Тернопільської області та 1 реліктовий вид, рідкісний для території Поділля, проте не занесений до зазначених вище документів.

ЛІТЕРАТУРА

1. **Офіційні переліки** регіонально рідкісних рослин адміністративних територій України (довідкове видання) / Укл. Т. Л. Андриєнко, М. М. Перегрим. – К.: Альтерпрес, 2012. – 148 с.
2. **Флора УРСР** / Ред. Д. К. Зеров. – К.: Вид-во АН УРСР, 1954. – Т. VI. – 608 с.
3. **Червона книга** України. Рослинний світ / Ред. Я. П. Дідух. – К.: Глобалконсалтинг, 2009. – 912 с.
4. **Gajewski W.** Szczatki flory pierwotnej w jarze Dniestru // Ochr. przyr. – 1931. – R. 11. – S. 10–40.
5. **Szafer W.** Las i step na zachodnim Podolu // Rozpr. wydz. mat.-przyrodn. Pol. Acad. Umiejęt. – 1935. – 71. – S. 1–123.

Ю. І. Черневий

Прикарпатський лісогосподарський коледж, УКРАЇНА
plhc@ukr.net

ЛАНДШАФТНА ГЕТЕРОГЕННІСТЬ ЛІСОВОГО ПОКРИВУ КАРПАТСЬКОЇ ЧАСТИНИ БАСЕЙНУ РІЧКИ ДНІСТЕР

У гірському лісівництві, на відміну від рівнинного, концепція типологічної диференціації лісів не повинна ґрунтуватися лише на едафотопічному та кліматичному підходах [1; 2; 4]. Тут доцільно застосувати ширше географічне розуміння формування життєвого середовища в гірському ландшафті та ширші екологічні, біогеоценологічні засади формування рослинності [2–5; 10]. Зокрема, едафічні умови доцільно пов'язувати з особливостями підґрунтя, тобто характером скелетності ґрунтів: охоплюючи весь його спектр від примітивних ґрунтів на кам'яних розсипах до справжніх буроземів на акумулятивних суглинках і глинах [6]. За класифікацією ФАО [7; 11] це будуть, зокрема в Горганах, примітивні несформовані беззапняковисті періодично висихаючі ґрунти – літосоли (Lithic Leptosols), а також початкові кам'янисті беззапняковисті – регосоли (Dystric Regosols). Такі оліготрофні едафотопи (А), мабуть помилково, в лісовій типології називають «борами». Доволі поширеними в горах є також оліго-мезотрофні едафотопи (В) примітивних вологих кислих килимових ґрунтів – ранкери (Rankers, Haplic Leptosols), які чомусь називають «суборами». Панівними типами едафічних умов у горах є мезо-еутрофні (С), які прийнято називати «суг рудами». А правильно було б номінувати їх як кислі свіжі та вологі буроземні ранкери (Cambic Leptosols) різної скелетності, а також відносно бідні кам'янисті кислі буроземи (Leptic Cambisols). Еутрофні едафотопи (D) запроваджено називати в горах «грудами». Маються на увазі у цьому випадку типові вологі суглинисті нейтральні або слабокислі буроземи високої родючості (Eutric Cambisols). Окремо від охарактеризованих типів едафотопів слід, мабуть, розглядати торфво-акумулятивні відклади. Традиційно їх відносять до мокрих гігروتопів, а трофотопи тут також визначають як «бори», «субори», а то й навіть інколи «сугруди» і «груди». Однак, згідно класифікації ФАО, це торф'яні болотні ґрунти (*Terric Histosols*), які забезпечують лише слабкий ріст окремих видів рослин, здебільшого мохів, осок, сосни звичайної, берези, чорниці, брусниці, водянки чорної й інших. Тому їх правильно було б діагностувати лише як оліготрофні умови у випадку глибоких торфових відкладів, або оліго-мезотрофних при невеликій їх глибині (до 1 м).

Гідрологічні умови доцільно диференціювати за елементами гірських схилів, тобто охопивши їх весь спектр від гребеневих частин схилів до акумулятивно-алювіальних у прирічкових